

Autobiografie Hanse Kelsena

(Zpráva o oslavě 125.výročí narození H. Kelsena)

Tatiana Machalová*

Dne 11. 10. 2006 uplynulo přesně 125 let od narození zakladatele moderní právní teorie H. Kelsena. Na tento den připravil Institut Hanse Kelsena ve Vídni vzpomínkovou akci, která se konala na půdě rakouského parlamentu.

Kelsenovým učením se zaobírá celá řada odborníků, kromě právníků také politologové a historici. Jeho stoupenci i kritičtí pocházejí nejen z Evropy, ale prakticky z celého světa, od Japonska po severní a jižní Ameriku. Proto i slavnostního aktu se zúčastnilo kolem 200 pozvaných hostů, které kromě domácích tvořili také delegace zástupců jednotlivých zemí, spolupracujících především s již jmenovaným Institutem Hanse Kelsena. Tento institut vede v současnosti emeritní prof. Robert Walter spolu s prof. Clementem Jablonerem, který vykonává funkci prezidenta rakouského správního soudu.

Začátkem devadesátých let navázala spolupráci s tímto institutem také katedra právní teorie Právnické fakulty v Brně. Proto jsem ráda přijala pozvání na tuto akci a 11. října letošního roku jsem se jí zúčastnila.

Celý program byl koncipován velmi slavnostně a tento dojem umocňoval i prostor zasedacího sálu rakouského parlamentu. Přivítání a úvodní řeč přednesl prezident Národní rady prof. Andreas Khol. Kromě hostů zvláště přivítal vnučku Hanse Kelsena, Anne Feder Lee z Honolulu. Ocenil nejen její přítomnost ale zvláště to, že aktivně pomohla připravit vydání autobiografické publikace „Hans Kelsen im Selbstzeugnis“ (Vlastní svědectví Hanse Kelsena).

První část slavnostního programu byla věnována životu a dílu Hanse Kelsena. Kelsenovou životní cestu a vědeckou práci nemohl při této příležitosti představit nikdo povolanejší než prof. R. Walter.

Walter se hlásí k ryzí nauce právní a celou svoji vědeckou práci zasvětil jejímu bádání a dalšímu rozvíjení. Z jeho proslovu byl cítit obdiv a také respekt k tomu, koho si vážíme nejen jako odborníka, ale také jako člověka. Ve svém projevu představil Kelsena nejen v roli zakladatele moderní právní teorie, ale také jako teoretika ústavního a mezinárodního práva. Ve stručném přehledu poukázal na klíčové etapy jeho díla, které jsou spojeny se zdůvodněním a pak obhajobou ryzí nauky právní. Walter svým projevem donutil posluchače k zamýšlení se nad funkcí práva, ale také vědy a role vědce v dnešní společnosti.

Jako „otce“ ústavy Rakouské první republiky, ale také teoretika politických věd, představili Hanse Kelsena ve svém vystoupení vedoucí ústavněprávní sekce spolkového kancléřství prof. Georg Lienbacher a spolkový prezident Prof. Heinz Fischer. Lienbacher vystoupil v zastoupení spolkového kancléře Wolfganga Schüssela.

Kelsen jako politický myslitel a občan byl přesvědčen, že demokracie je jednou z nejlepších možných forem státu. Jako vědec, který usiloval o objektivitu, zastával k praktické politice neutrální postoj. Jeho apolitičnost však neznamenala, že neměl zájem o politické dění.

Kelsen byl příkladem vědce, který chtěl prostřednictvím práva formovat demokratickou společnost. Nikdy však nepociťoval nutnost spojit svoji odbornou kariéru vysokoškolského profesora s členstvím v nějaké politické straně. Nikdy se „nezapletl“ se žádným politickým režimem. Snad právě proto těžko nesl zdrucující kritiku, kterou po druhé světové válce vznášeli na adresu jeho ryzí nauky právní někteří teoretikové.

Hans Kelsen na sebe upozornil jako právní teoretik již svým habilitačním spisem, který vyšel v roce 1911 pod názvem „Hauptprobleme der Staatsrechtslehre entwickelt aus der Lehre vom Rechtssatze“ (Základní problémy právní vědy o státu vycházející z učení o právních větách). Tři a půl leté působení na ministerstvu války jej přivedlo k napsání spisu „Das Problem der Souveränität und die Theorie des Völkerrechts“ (Problém suverenity a teorie mezinárodního práva) z roku 1920. Stěžejnímu dílu „Reine Rechtslehre“ (Ryzí nauka právní) z roku 1934 předcházely ještě práce „Das Problem des Parlamentarismus“ (Problém parlamentarismu) z roku 1925 a Grundriss einer allgemeinen Theorie des Staates (Základy obecné teorie státu) publikované v roce 1926.

V období, kdy Kelsen již opustil Rakousko, vznikly práce Společnost a příroda (1943), Obecná teorie práva a státu (1945), Politická teorie bolševismu (1948), Co je spravedlnost? (1957) a posmrtně vydaná práce „Obecná teorie norem“ (1979).

Druhá část slavnostního programu byla věnována prezentaci již zmiňované autobiografické publikace Hanse Kelsena. S analýzou Kelsenova pojetí normativity vystoupil americký profesor Stanley L. Paulson. Ve svém projevu věnoval pozornost především vzta-

* Doc. PhDr. Tatiana Machalová, CSc., Katedra právní teorie Právnické fakulty Masarykovy univerzity, Brno

hu normativity a kauzality. Tento vztah učinil Kelsen klíčovým pro zdůvodnění světa „Sollen“.

Posledním bodem programu bylo představení zvláštního vydání Kelsenovy autobiografie, jejíž přípravy se ujal prof. Matthias Jestaedt z výzkumného oddělení Hanse Kelsena na německé univerzitě v Erlangenu. Tuto publikaci získal každý účastník slavnosti. Jejím obsahem je Kelsenovo vlastní svědectví z roku 1927 a autobiografie z roku 1947. Autoři ji doplnili chronologickým přehledem jednotlivých etap Kelsenova života a jeho významných prací. K tomu přidali také rodinné fotografie.

První autobiografii napsal Kelsen začátkem roku 1927 na podnět maďarského právního filosofa Juliuse Moóra. Moór tehdy přeložil Kelsenovy Základy obecné teorie státu do maďarštiny a zároveň chtěl v maďarském prostředí představit jeho život a dílo. Proto jej požádal o napsání stručné biografie. Jak konstatují autoři publikace, text ve skutečnosti neobsahuje nějaká autobiografická fakta, spíše to byl popis Kelsenovy cesty k ryzí nauce právní.

Druhá uvedená autobiografická stať je mnohem delší a v popisu jednotlivých období obsáhlejší. Kelsen ji napsal ve Spojených státech amerických v roce 1947 ve věku 66 let, kdy již mohl do jisté míry bi-

lancovat. Není však úplně jisté, proč ji Kelsen napsal. Autor publikace uvádí dvě indicie. První důvod odvozuje z posledních slov autobiografie. Kelsen zde použil Heineho slova z básně Kde? (Wo?), když píše, že unaven vandrováním našel místo svého odpočinku. V roce 1947 se Kelsen skutečně po strastiplných letech vandrování z Vídně přes Kolín, Ženevu, Prahu, New York, Harvard až po Berkeley, konečně usadil. Motivem tedy mohla být potřeba určité reflexe svého života.

Druhým podnětem k napsání uvedené autobiografie, jak to autor publikace píše, by mohla být prosba amerického historika Ch. A. Gulicka, který sestavoval velkou práci „Rakousko od Habsburků po Hitlera“. V této práci použil některé Kelsenovy postřehy. Jakkoli to bylo, Kelsen hodnotí v této sebereflexi především svojí profesní dráhu a okrajově se zmiňuje také o svém soukromí, o své ženě a dětech. Více poodhaluje své vztahy k některým kolegům a přátelům. Také zde píše o svých úspěších, ale i prohrách, touhách a zklamáních.

Celá slavnost byla doprovázena tóny Mozartových skladeb. V roce Mozartova jubilea nemohl být výběr hudebního doprovodu ani jiný. To jen podtrhovalo skutečnost jakou příkládá rakouská společnost svým významným osobnostem.